

рейтинговою системою навчання для студентів магістратури.-К.: Центр навчальної літератури, 2006.-384 с.

5. Вишневецький О. Гуманізація шкільного життя // Радянська школа.-1990.-№1.- С.146-152.
6. Гнатюк В. Зміст і форми національного виховання учнів //Рідна школа. -1999. - №9. -С.20-28.
7. Оржехівська В. Формування соціальної відповідальності учнів у сучасній школі // Педагогіка і психологія.-1996.-№4.-С.25-31.

Башкатова И.В., Захарова И.О. Гуманизация образования как средство создания личностно ориентированной среды

В статье рассмотрены направления эффективного управления воспитательным процессом в школе путем внедрения идей гуманизации, осуществления гуманизации воспитательного процесса через комплексный подход.

Bashkatova I., Zaxarova I. Humanizing of education as mean of creation of the personality oriented environment

In the article considered direction of effective management a educate process at school by introduction of ideas of humanizing, realization of humanizing of an educate process through complex approach.

УДК: 371.032 – 053.67

Безкоровайна О.В.

Рівненського державного
гуманітарного університету

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТІСНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ В РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті розглядається органічний зв'язок та єдність психолого-педагогічних умов у вихованні в ранньому юнацькому віці особистісного самоствердження, подаються ефективні форми та методи науково-дослідницької роботи з молоддю в умовах особистісно зорієнтованих виховних технологій експериментальних навчальних закладів.

Реформування національної системи освіти **актуалізує проблему** виховання в молоді культури особистісного самоствердження, яке залежить від її самоповаги, від бажання і волі упредметнювати власні сутнісні сили, свідомо й активно впливати на формування умов своєї життєдіяльності та саморозвитку.

У відкритому нестабільному світі людська індивідуальність виступає засадою суспільних зв'язків між людьми. Складність і багатоманітність

завдань, що постають перед соціумом, вимагають індивідуальної ініціативи, активного ставлення особистості до дійсності, поєднання уміння сучасної людини користуватися головним надбанням демократичного суспільства – свободою та бути вимогливим до себе. Тому самоствердження особистості є не тільки запорукою реалізації власного „Я”, а й умовою розвитку суспільства як цілісної системи.

Мета нашого дослідження полягає у розв’язанні проблеми створення психолого-педагогічних умов для самостійної реалізації учнем своїх потенційних задатків, природних можливостей.

У розкритті досліджуваної проблеми ми зверталися до праць науковців у галузі філософії, вивчення питань ставлення людини до навколишнього світу (В. Абрамов, Є. Андрос, М. Булатов, В. Загороднюк, І. Зязюн, В. Кремень, В. І. Луговий, В. С. Лутай, М. К. Мамардашвілі, В. Табачковський, Н. Хамітов, Г. Шалашенко, О. Ярош та ін.).

Своєрідним орієнтиром у дослідженні цієї проблеми, предметом спеціального аналізу є роботи Ш. О. Амонашвілі, Я. А. Коменського, А. С. Макаренка, Г. С. Сковороди, В. О. Сухомлинського, К. Д. Ушинського, С. Т. Шацького та ін. За основу дослідження були використані положення з теорії педагогів, представників вільного виховання К. М. Вентцеля, Д. Дьюї, Я. Корчака, М. Монтеня, М. Монтесорі, О. Нейла, Ж. Ж. Руссо, С. Френе, Р. Штейнера.

Дослідження проблеми виховання культури особистісного самоствердження здійснювалося на основі концептуальних положень сучасної теорії виховання (А. Алексюк, Ю. Бабанський, І. Бех, О. Бондаревська, В. Вернадський, В. Демиденко, Т. Дем’янюк, І. Зязюн, О. Кононко, О. Корсаков, О. Сухомлинська, С. Подмазін, І. Погоріла, Т. Поніманська, О. Савченко, Г. Селевко, Ю. Сокольніков).

Важливою складовою досліджуваної проблеми був розгляд дитини як суб’єкта життєдіяльності в соціокультурному і соціоприродному середовищах у працях К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, Г. Балла, І. Беха, Л. Божович, М. Боришевського, П. Блонського, І. Кона, Г. Костюка, А. Маслоу, К. Роджерса.

В основу побудови конструювання концепції виховання культури особистісного самоствердження покладено єдність складових категоріальних компонентів системи “індивід-індивідуальність-суб’єкт-особистість”, теоретико-методологічні підходи, серед яких гуманістичний, особистісний, системно-культурний, діяльнісний, аксіологічний, синергетичний, які в сукупності передбачають створення цілісного виховного процесу, що відповідає сучасним соціально-світоглядним реаліям і психолого-педагогічним вимогам.

Проблема виховання особистісного самоствердження в кожного покоління є центральною темою і предметом осмислення, вивчення та експериментування. Особливу значущість самоствердження набуває зараз, у період глибоких соціальних змін і перетворень в українському демократичному суспільстві, коли спостерігається втрата людиною почуття стабільності, віри у власні сили, дезорієнтація. Найбільші психологічні труднощі в сучасній соціальній ситуації переживають старшокласники, які перебувають на порозі

життєвого самовизначення, пошуку сфер свого утвердження й затребуваності суспільством. Відсутність орієнтирів робить процес їх самоствердження стихійним, неорганізованим, непродуманим, що стає проблемою для самих старших школярів і суспільства загалом.

Наша концепція базується на ідеї про те, що будь-яка інноватика повинна підкріплюватися не тільки якомога сильнішою зовнішньою мотивацією й стимулами до змін у своєму житті, а й реальними результатами, які детермінуються потребами самоствердження в процесі діяльності, що є сутністю людського буття.

В умовах модернізації системи освіти визначено нові стратегічні цілі й тенденції прискороного, випереджального розвитку освіти і науки, оновлення змісту навчання і виховання. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті її головною метою визнано створення умов для особистісного розвитку, самоствердження і творчої самореалізації кожного громадянина України; формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства; сприяти консолідації української нації як конкурентоспроможної і процвітаючої держави [4,с.233].

Однією з істотних особливостей навчально-виховного процесу є його інноваційно-творча функція, яка лежить в основі сучасної освітянської парадигми. Сучасний рівень усвідомлення проблем школи й учня постійно вимагає нових підходів до розуміння сутності особистості, психолого-педагогічних умов її становлення. Слід розвивати в дитини прагнення й потребу усвідомити свою особистісну сутність, своє місце і призначення у виховному середовищі школи. Учень сьогодні повинен мати право і бути здатним на власну думку і творчу діяльність. Для підвищення рівня особистісного самоствердження школяра слід створити певні для цього психолого-педагогічні умови:

а) орієнтація старшокласників на своє утвердження, яка проявляє себе у виборі ними, у відповідності до мотивів, спрямованості діяльності та свідомості при реалізації сутнісних сил у різних сферах, їх специфічному співвідношенні в рівні і позиції самоствердження;

б) наявність простору вибору для утвердження старших школярів та їх людської затребуваності суспільством (сфер, засобів);

в) спеціальна діяльність учителів, шкільних психологів з орієнтації старших школярів на позицію самоствердження, яка передбачає створення особистісно стверджуючих ситуацій для переходу старшокласників із зовнішніх на збагачені і внутрішні позиції самоствердження.

Умови взаємопов'язані і взаємозалежні, їх поєднання забезпечує ефективність самоствердження старших школярів як діяльності, предметом якої є позиція самоствердження. Позиція самоствердження, специфічне свідоме ставлення людини до предметного світу і свого місця в ньому, до людей і свого місця серед них, до себе і свого індивідуального прояву, будучи атрибутом особистості, передбачає сходження людини від індивіда до особистості, розвиток особистісних властивостей індивіда.

Під особистісними властивостями індивіда в самоствердженні розуміються ті прояви людини, які реалізують феномен „бути особистістю”, що має на увазі таке:

- вибірковість щодо виборів сфер і засобів самоствердження;
- критичність щодо норм, цінностей і очікувань суспільства, співвідношення їх зі своїми можливостями і потребами;
- відповідальність щодо рішень, які приймаються, і за свій вибір;
- автономність і стійкість внутрішнього світу як прояв позиції самоствердження.

Процес сходження від індивіда до особистості в самоствердженні потребує постійного супроводження, допомоги, орієнтування.

Методологічно дослідницька проблема розуміється нами як визначення й утвердження учнем власної життєвої позиції, що ґрунтується на безумовному прийнятті унікальності кожної людини як найвищої цінності з огляду на те, що й сам учень повинен бути такою цінністю через забезпечення моделі суб'єкт-суб'єктивної взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

На нашу думку, виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці в загальноосвітніх навчальних закладах має бути цілісною педагогічною системою, структура якої визначає зміст, види і форми особистісно зорієнтованих виховних технологій, які спрямовані на формування власної внутрішньої психологічної позиції зростаючої особистості, її життєвого самовизначення і самовиховання, розвиток стійкої позитивної морально-вольової мотивації в умовах соціально-цінної діяльності.

Термін „технологія” – це “сума науково обґрунтованих прийомів виховного впливу на людину або групу людей”. З наукових позицій технологією треба називати такий проект педагогічного процесу, який описує його від виховних завдань до перевірки (оцінки) результатів, і так, що його може використовувати будь-який спеціаліст-педагог. У цьому розумінні можна сказати, що технологія виховання, як і методика виховної роботи, є зв'язуючою ланкою між теорією педагогіки, педагогічних систем і педагогічною практикою, виховною роботою вчителя, його мистецтвом. Її призначення – дати вчителю конкретні знання і вміння, які потрібні для успішної виховної роботи з класом, продуктивної взаємодії з батьками, вчителями, усіма причетними до виховання школярів[3, с.7-8].

Саме особистісно орієнтовані виховні технології, в основі яких лежать провідні ідеї гуманізації освіти, забезпечують суб'єкт-суб'єкту співпрацю всіх учасників навчально-виховного процесу, “знаходження, підтримку, розвиток ... у людині ... механізмів самореалізації: саморозвитку, адаптації, самоствердження, саморегуляції, самозахисту, самовиховання..., необхідних для становлення самобутнього образу й діалогічного, безпечного способу взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією” [1,с.42]. Особистісно орієнтовані виховні технології дозволяють усвідомити школяреві діапазон своїх особистісних потреб і можливостей, виявити й розкрити своє „Я”, виробляти вміння самостійно діяти, прагнути творчості, духовного розвитку особистісного потенціалу та самовдосконалення, надають максимальної свободи вибору, збереження та укріплення стану здоров'я, почуття власної гідності тощо.

На думку І.Д.Беха: “Особистісно орієнтовані технології створюють, *по-перше*, простір для прояву особистих проблем вихованців, із сукупності яких складається їхнє власне життя і без яких вони не уявляють себе особистостями. *По-друге*, у такому виховному середовищі особистості проблеми вихованців вирішуються психологічно найоптимальнішим для них чином. Це означає, що дитина не зазнає таких дій педагога, за яких буде принижена її гідність. Навпаки, будь-яка життєва колізія завжди слугуватиме приводом для утвердження гідності дитини” [2, с.203].

Ураховуючи наведені вище положення, визначимо сили, які, на нашу думку, зумовлюють успішне протікання процесу виховання особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці. Насамперед цей процес повинен здійснюватися в *змістовому, ціле-мотиваційному, технологічному* стосунках, щоб стати однією із найважливіших його цінностей:

1. *Мотивація* як життєво важливий, ціннісно значущий процес, який передбачає усвідомлення учнями потреби в особистісному самоствердженні. Провідна роль при цьому відводиться мотивам, які забезпечують не пристосування до середовища, а зростання конструктивного начала людського “Я”, коли особистість набуває більшої впевненості у собі, усвідомлює відповідальність за власну поведінку, відчуває спонтанність і радість вільного життя.

2. Самоаналіз та самооцінка своїх потреб, якостей, інтелектуально-моральної свободи вибору поведінки, здатності відстоювати свої переконання. Потреба у самоствердженні є однією з важливих складових самоактивності людини і детермінантою її поведінки. Самоствердження людини означає визначення самоцінності її власної структури сутнісних сил, усвідомлення наявності і необхідності прояву внутрішньої активності, свободи.

Виховний підхід до зростаючої людини як до “найдорогоціннішої і найвеличнішої цінності на землі” в педагогіці, усій системі освіти робить акцент на реалізацію потенційних можливостей людини, на розвиток самоцінності особистості в суспільстві.

3. *Побудова авторської програми саморозвитку та її самоконтроль* для того, щоб виробити свій власний індивідуальний стиль життя, збудити внутрішню потребу до постійного самовдосконалення.

4. *Практична реалізація* індивідуальної програми, активне залучення до самостійної соціально-ціннісної діяльності, яка включає відповідний досвід успіху, досягнень.

На наш погляд, потреба в самоствердженні – це особлива потреба людини, реалізація якої викликає інтеграцію сутнісних сил людини, що суб’єктивно переживається як стан внутрішньої напруги, який виникає внаслідок відображення в свідомості спонукання („хочу”) реалізувати власні можливості („можу”) у відповідності до значущості в очах суспільства обраної сфери самоствердження („треба”), яке спонукає соціальну активність особистості. Суперечність у трикутнику треба-хочу-можу є основною суперечністю потреби в особистісному самоствердженні. Незадоволення цієї потреби завдає людині страждання, яке може переживатися по-різному: як

утрата самоцінності, невпевненість у собі, утрата статусу і престижу в суспільстві і т.д.

Сучасні загальноосвітні навчальні заклади мають забезпечити дитині сприятливі умови для задоволення її власних інтересів і потреб у самопізнанні та самореалізації, у формуванні позитивних особистісних якостей й високого рівня культури особистісного самоствердження.

З цією метою нами розроблена методика дослідження, яка впроваджується на базі ЗОШ №№ 4, 9, 11, 13, 16, 18, 23, 27, НВК „Престиж”, РУГ, „Центр Надії” м. Рівне. Науково-дослідницька робота в цих експериментальних навчальних закладах реалізовується в рамках загальної науково-методичної проблемної теми міста “Створення умов для розвитку і самореалізації особистості як громадянина України шляхом вироблення інноваційних підходів в управлінні освітою та здійсненні навчально-виховного процесу” впродовж 2006-2010 рр.

Реалізуючи науково-методичні проблемні теми: „Створення виховного середовища школи як засобу розвитку учня” – заступники директорів з виховної роботи; „Самоформування, самовдосконалення, самовизначення особистості в колективі” – класні керівники; „Упровадження інноваційних технологій у практику роботи органів учнівського самоврядування шкіл міста” – педагоги-організатори; „Розвиток духовного потенціалу дитини» учителі християнської етики, рівненські освітяни виходять на нові рубежі у пошуках ефективних технологій виховання і місця в них педагога.

Результатом роботи методичних об’єднань педагогів-вихователів міста є те, що в школах створюються шкільні програми розвитку виховання на основі загальноміської цільової програми розвитку виховання, школи впроваджують в практику роботи нові виховні технології. Про це свідчить участь і перемога педагогів – вихователів у чотирьох обласних ярмарках педагогічних ідей. Зростає педагогічна майстерність класних керівників, активізувалась робота класних керівників зі створення авторських програм виховання, упровадженню інтерактивних методик виховання.

Успішна реалізація будь-якої програми вимагає врахування усіх напрямків виховання, визначених нормативними документами МОН України, застосування педагогами, вихованців нестандартних, цікавих методів, форм роботи як на загальношкільному рівні, так і на рівні кожного класу. Під час проведення класних заходів використовуються різноманітні методи, зокрема „діалог Сократа”, у рамках якого учні самостійно формують проблеми суспільного життя та пропонують шляхи їх розв’язання; „мозковий штурм” – пошук рішення, що здійснюється шляхом вільного вираження поглядів усіх учасників на проблему; „коло ідей”, коли представники груп висловлюють власну точку зору, позицію, ідею, залучаючи до дискусії кожного учня; „броунівський рух”, який дозволяє кожному вихованцю виступити у ролі вихователя, передаючи свої знання, переконання однокласникам. На загальношкільному рівні використовуються технології *дебатів*, *психологічні тренінги креативності*, які розвивають навички спілкування і самопізнання в груповій взаємодії, створення *проектів*: (*творчих* – стінна газета, твір, відеофільм, драматизація тощо; *пригодницьких та ігрових* – опрацювання

учасниками проекту ролей, зумовлених характером та змістом проекту (історичні особи, вигадані герої, які імітують офіційні та ділові відносини); *практично-організаційних* – спрямованих на вироблення конкретної програми дій, методичних рекомендацій.

Проведене нами дослідження дозволяє зробити такий . Основні завдання, які стоять перед педагогами, такі:

- концентрація зусиль заступників директорів з виховної роботи, класних керівників, педагогів-організаторів на трансформацію педагогічної науки та передового педагогічного досвіду у шкільну практику;
- вивчення ППД України з проблеми творчої самореалізації особистості, створення творчого виховного середовища в школі;
- розроблення методичних рекомендацій і посібників школам з науково-методичної проблемної теми;
- проведення науково-практичних конференцій, семінарів з метою демонстрації дослідницьких напрацювань, визначення основних стратегій, моделей самореалізації особистості в сучасних умовах.

Таким чином, процес виховання особистісного самоствердження потребує **подальшого** пошуку і впровадження ефективних експериментальних технологій у нових соціально-економічних умовах з метою практичного забезпечення всебічного розвитку особистості раннього юнацького віку, здатної до самоосвіти з урахуванням задатків, здібностей і нахилів учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Т. Твори себе (реалізація самопізнання-самоствердження в сучасній школі) // Урок української літератури. – 2004. -- №10. – С.42-43.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003.
3. Воронов В.В.Технология воспитания: Пособие для преподавателей вузов, студентов и учителей. – М.: Школьная Пресса, 2003.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Вища освіта в Україні: Нормативно-правове регулювання / За заг. ред. А.П.Зайця, В.С.Журавського. – К.: Форум, 2003.

Безкорвайная О.В. Современные инновационные подходы к проблеме воспитания культуры личного самоутверждения в раннем юношеском возрасте.

В статье рассматривается органическая связь и единство психолого-педагогических условий в воспитании в раннем юношеском возрасте личностного самоутверждения, подаются эффективные формы и методы научно-исследовательской работы с молодежью в условиях личностно-ориентированных воспитательных технологий экспериментальных учебных заведений.

Bezkorovaina. O. Modern innovation approach to the problem of cultural education of personal self-assertion in the upbringing of teen-agers.

The article reveals organic connection and unity of personal selfassertion in psychological and pedagogical conditions in the upbringing of early juvenile age. The author stresses effective forms and methods of research work with the youth by means of personal oriented technologies at experimental educational establishments.

УДК 378. 937: 371. 3

Бродська Л.В.

Запорізький

національний університет

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ СТАНУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття розглядає можливості доцільного втілення в педагогічну практику сучасних методів навчання в їх тісному зв'язку. Наявність міжособистісної взаємодії між викладачами та студентами є першим дієвим фактором, який забезпечує ефективність означених методів.

Актуальність проблеми, яка розглядається у статті, зумовлена тим, що освітянський процес в Україні сьогодні знаходиться у стані перетворень і пошуків. Відповідальність вищих навчальних закладів за рівень фахової підготовки та соціокультурної компетенції майбутніх учителів будь-якої спеціалізації зростає, з урахуванням необхідності забезпечення стабільності наявного і дещо підвищення майбутнього у студентів різних форм навчання.

Аналізуючи сучасну педагогічну практику, В.І.Загвязинський вважає, що вона ґрунтується на чотирьох ведучих підходах: соціально-орієнтованому, заснованому на пріоритеті соціальних вимог до людини; змістовно-орієнтованому, що припускає визнання вирішальної ролі за змістом освіти; процесуально-орієнтованому, при якому в якості детермінанти розглядається процес педагогічної діяльності і, нарешті, особистісно-зорієнтованому. Останній, на думку автора, виступає як «пріоритетний», що припускає «гармонічне сполучення всіх підходів», тому що особистісну орієнтацію «неможливо реалізувати без культурологічного змісту і без ефективних технологій, без розв'язання протиріччя між соціалізацією й індивідуально-культурною ідентифікацією, усвідомленням себе суб'єктом певної культури» [1, с. 10].

Сутність навчально-виховного процесу з позицій особистісно зорієнтованого підходу, на думку дослідників (І.Д.Бех, О.В.Бондаревська, С.І.Подмазін, С.В.Савченко, В.В.Серіков, І.С.Якіманська та інш.), полягає в створенні умов для освіти і самоосвіти особистості, розкриті і максимальному розвитку всіх її сутнісних сил, здібностей і інтересів, створенні умов для самореалізації особистості в умовах певного соціуму і культури [2; 3; 4; 5; 6; 7].

Особистісно-зорієнтований підхід як провідна ідея гуманістичної